

02

СРПСКА
ПОЛИТИЧКА
МИСАО
THOUGHT
POLITICAL
SERBIAN

SERBIAN POLITICAL THOUGHT

ТЕОРИЈСКА ПИТАЊА ПОЛИТИКЕ

Весна Станковић Пејновић, Миша Стојадиновић,
Вишња Станчић, Предраг Терзић, Душан Достанић

ОГЛЕДИ И СТУДИЈЕ

Драгана Коларић, Милица С. Бошковић, Бранкица Б. Јанковић,
Зоран Стојиљковић, Душан Спасојевић, Јелена Лончар,
Јасмина С. Петровић, Драгана С. Стјепановић-Захаријевски,
Весна Д. Милтојевић, Зоран Драгишић, Милош Јовановић,
Душан Пророковић

ОСВРТИ, ПРИКАЗИ, ПОЛЕМИКЕ

Слађана Младеновић, Адријана Стојановић

СРПСКА ПОЛИТИЧКА МИСАО SERBIAN POLITICAL THOUGHT

ISSN 0354-5989

UDK 32

Година XX vol. 40

Број 2/2013.

СРПСКА ПОЛИТИЧКА МИСАО

SERBIAN POLITICAL THOUGHT

Издавач: Институт за политичке студије
Адреса: Светозара Марковића 36, Београд
Телефон: 3039-380, 3349-204
E-mail: ipsbgd@eunet.rs
www.ipsbgd.edu.rs

ISSN 0354-5989 UDK 32 Број 2/2013. XX vol. 40

Главни и одговорни уредник

Живојин Ђурић

Заменик главног и одговорног уредника и уредник енглеског издања

Ђорђе Стојановић

Извршни уредници

Миша Стојадиновић

Дејана Вукчевић (за енглеско издање)

Редакција часописа

Милан Јовановић	Јасна Милошевић Ђорђевић
Милош Кнежевић	Ђуро Бодрожић
Живојин Ђурић	Ђорђе Стојановић
Дејана Вукчевић	Миша Стојадиновић

Секретари часописа

Драган Траиловић, Слађана Младеновић, Младен Лишанин

Савет часописа

Зоран Аврамовић	Драган Симеуновић
Сретен Сокић	Милан Брдар
Милован Митровић	Зоран Стојиљковић
Радослав Гађиновић	Драгана Митровић
Миломир Степић	Љубиша Деспотовић
Михаило Пешић	

Чланови савета из иностранства

Mamoru Sadakata	Виталиј Шаров
Simon James Critchley	Iver B. Neumann
Anastasia Mitrofanova	Goran Kovacic

Пословни секретар

Смиљана Пауновић

E-mail: smiljana.paunovic@ipsbgd.edu.rs

ЧАСОПИС ИЗЛАЗИ ТРОМЕСЕЧНО

Прелом и штампа - Еселогe д.о.о, Београд

Тираж: 500 примерака

Радове објављене у овом часопису није дозвољено прештамповати, било у целини, било у деловима, без изричите сагласности издавача. Оцене изнесене у чланцима лични су ставови њихових писаца и не изражавају мишљење нити уредништва, нити установа у којима су аутори запослени.

С Р П С К А ПОЛИТИЧКА МИСА О

САДРЖАЈ

<i>Уводник</i>	7-8
Тема броја:	
ТЕОРИЈСКА ПИТАЊА ПОЛИТИКЕ	
<i>Весна Станковић Пејновић</i>	
ПОЛИТИКА КАО МОЋ КОД МАКИЈАВЕЛИЈА И НИЧЕА	11-29
<i>Миша Стојадиновић</i>	
САВРЕМЕНА ДРЖАВА ИЗМЕЂУ ТЕОРИЈЕ И ПРАКСЕ	31-46
<i>Вишња Станчић</i>	
РОЛСОВА ИДЕЈА ЈАВНОГ УМА	47-59
<i>Предраг Терзић</i>	
СХВАТАЊЕ СПОЉНЕ СЛОБОДЕ У ДЕЛУ ВЛАДИМИРА ЈОВАНОВИЋА	61-73
<i>Душан Достанић</i>	
ОДРЕЂЕЊЕ ЕКСТРЕМИЗМА – ПРОБЛЕМИ И НЕДОУМИЦЕ	75-92
ОГЛЕДИ И СТУДИЈЕ	
<i>Драгана Коларић</i>	
ЗЛОЧИН АГРЕСИЈЕ ИЗМЕЂУ ПРАВА И ПОЛИТИКЕ	93-117
<i>Милица С. Бошковић, Бранкица Б. Јанковић</i>	
ДРУШТВЕНЕ ОКОЛНОСТИ НАСИЉА – МОГУЋНОСТ ПРИМЕНЕ КОНЦЕПТА „ПОМИРЉИВЕ КРИМИНОЛОГИЈЕ“	119-133
<i>Зоран Стојиљковић, Душан Спасојевић, Јелена Лончар</i>	
ИЗБОРНА ПОНУДА И ИДЕОЛОШКО ПРОФИЛИСАЊЕ СТРАНАКА У СРБИЈИ	135-150

<i>Јасмина С. Петровић, Драгана С. Стјепановић-Захаријевски, Весна Д. Милтојевић</i>	
СИРОМАШТВО У ТЕОРИЈСКОМ ДИСКУРСУ И СТРАТЕШКИМ ДОКУМЕНТИМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	151-172
<i>Зоран Драгишић</i>	
ПРОЦЕС ЕВРОПСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА И НАЦИОНАЛНА БЕЗБЕДНОСТ СРБИЈЕ	173-186
<i>Милош Јовановић</i>	
ПОСЛЕХЛАДНОРАТОВСКИ СВЕТ ИЗМЕЂУ ИДЕОЛОГИЈЕ И ПОЛИТИКЕ СИЛЕ	187-204
<i>Душан Пророковић</i>	
ГЕОПОЛИТИЧКИ ПОЛОЖАЈ (БЈР) МАКЕДОНИЈЕ	205-222
<i>ОСВРТИ, ПРИКАЗИ, ПОЛЕМИКЕ</i>	
<i>Слађана Младеновић</i>	
АНАТОМИЈА САВРЕМЕНЕ ДРЖАВЕ	223-228
<i>Адријана Стојановић</i>	
ПОИМАЊЕ МЕДИЈА И ПОЛИТИКЕ: ПЕТ ПРИНЦИПА ПОЛИТИЧКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ ...	229-234

SERBIAN POLITICAL THOUGHT

CONTENTS

Introductory word	7-8
<i>This Issue's Theme:</i>	
THEORETICAL ISSUES OF POLITICS	
<i>Vesna Stankovic Pejnovic</i>	
POLITICS AS POWER BY MACHIAVELLI AND NIETZSCHE	11-29
<i>Misa Stojadinovic</i>	
MODERN STATE IN BETWEEN THEORY AND PRACTICE	31-56
<i>Visnja Stancic</i>	
RAWLS'S IDEA OF PUBLIC REASON	47-59
<i>Predrag Terzic</i>	
THE UNDERSTANDING OF EXTERNAL FREEDOM IN THE WORK OF VLADIMIR JOVANOVIC	61-73
<i>Dusan Dostanic</i>	
DEFINITION OF EXTREMISM – PROBLEMS AND DOUBTS	75-92
ESSAYS AND STUDIES	
<i>Dragana Kolaric</i>	
CRIME OF AGGRESSION BETWEEN LAW AND POLITICS	93-117
<i>Milica S. Boskovic, Brankica B. Jankovic</i>	
SOCIAL CONDITIONS OF VIOLENCE – POSSIBILITY FOR USING “PEACEMAKING” CRIMINOLOGY CONCEPT	119-133
<i>Zoran Stojiljkovic, Dusan Spasojevic, Jelena Loncar</i>	
ELECTORAL BID AND IDEOLOGICAL PROFILE OF POLITICAL PARTIES IN SERBIA	135-150

<i>Jasmina S. Petrovic, Dragana S. Stjepanovic-Zaharijevski, Vesna D. Miltojevic</i>	
POVERTY IN THEORETICAL DISCOURSE AND STRATEGIC DOCUMENTS OF THE REPUBLIC OF SERBIA	151-172
<i>Zoran Dragisic</i>	
THE PROCESS OF EUROPEAN INTEGRATION AND SERBIAN NATIONAL SECURITY	173-186
<i>Milos Jovanovic</i>	
POST-COLD WAR WORLD BETWEEN IDEOLOGY AND POWER POLITICS	187-204
<i>Dusan Prorokovic</i>	
GEOPOLITICAL POSITION OF (FYR) MACEDONIA	205-222
OVERVIEW, REVIEWS AND POLEMICS	
<i>Sladjana Mladenovic</i>	
ANATOMY OF MODERN STATE	223-228
<i>Adrijana Stojanovic</i>	
MAKING SENSE OF MEDIA AND POLITICS: FIVE PRINCIPLES IN POLITICAL COMMUNICATION	229-234

УВОДНИК

Пред вама се налази други број часописа Српска политичка мисао у 2013. години. Овај број је посвећен неким од актуелних проблема из домена политичке теорије и других научних питања. Имајући ово у виду треба истаћи да се теоријске анализе политичких проблема не баве само проучавањем тога како политика функционише, већ и нормативним питањима како би она требало да функционише. У том смислу су радови који се налазе у главној теми овог броја веома занимљиви, јер на један критички начин приступају управо овом проблему. Рад Весне Станковић Пејновић полази од питања да ли данас, у доба универзалних слобода и једнакости, изграђене демократске институције стварно осигуравају праведност, слободу и једнакост или у ствари имамо само онолико права колико имамо моћи. Након њега налази се рад који се бави анализом савремене државе и прегледом неких од најзначајнијих теоријских приступа овом феномену аутора Мише Стојадиновића, истовремено истичући да се држава устоличила као један од најважнијих елемената друштвеног и политичког живота, као и да је данас готово немогуће замислити начин на који би друштво функционисало без ње. Затим, ту је и рад Више Станчић који у фокус своје анализе ставља Ролсову идеју јавног ума, као и примедбе изнете у вези са овим концептом, као и могућим одговорима на њих. Треба поменути и рад Предрага Терзића који анализира схватање спољне слободе у делу Владимира Јовановића, а који представља наставак ауторове анализе дела овог великог мислиоца. Подсетимо се да је у броју 4. у 2012. години Терзић пропитивао схватање унутрашње слободе Владимира Јовановића. Овде се налази и рад Душана Достанића који се бави мањкавостима доминантне дефиниције екстремизма, који указује на термилошку збрку и изједначавање екстремизма са другим појмовима.

Поред радова посвећених главној теми овог броја часописа овде можете наћи и рубрику „Огледи и студије“, такође, испуњену великим бројем веома значајних радова са политиколошког, правног и социолошког аспекта. У том смислу, у овом делу се анализирају нека од горућих питања која се данас налазе пред нашоом земљом, а то је проблем сиромаштва и европских интеграција, као и анализа изборне понуде и идеолошког профилисања политичких партија у Србији. Ту су и радови који се баве геополитичким анализама, не само са становишта Балкана већ и на глобалном нивоу.

Поштоване колеге, надамо се да ћемо и овим бројем часописа задовољити ваше потребе научно-истраживачког рада, као и да ћемо тиме оправдати квалитет који ужива наш часопис. Подсећамо вас да се од овог броја примењује измењено упутство за ауторе које можете наћи на крају нашег часописа. Рок за слање радова за следећи број је 10. 08. 2013. године.

ОГЛЕДИ И СТУДИЈЕ

УДК 341.31:[341.4+327

Српска политичка мисао
број 2/2013.
год. 20. vol. 40.
стр. 93-117.

Оригинални
научни рад

Драгана Коларић

Криминалистичко-полицијска академија у Београду

ЗЛОЧИН АГРЕСИЈЕ ИЗМЕЂУ ПРАВА И ПОЛИТИКЕ*

Сажетак

Аутор у раду приказује генезу агресије као међународног кривичног дела са посебним акцентом на прву ревизиону конференцију Међународном кривичном суду, која је одржана у Кампали у Уганди, од 31. маја до 11. јуна 2010. године. Међународни кривични суд, основан Римским статутом 1998. године, је према члану 5. Статута надлежан за вођење кривичног поступка за четири међународна кривична дела: кривично дело геноцида, кривична дела против човечности, ратне злочине и кривично дело агресије. За кривично дело агресије није било могуће покренути кривични поступак, иако се она формално налазила у надлежности Суда, јер нису били усвојени њени елементи. У члану 123. Римског статута предвиђено је да ће седам година по ступању на снагу овог Статута Генерални секретар УН сазвати конференцију за поновно разматрање Статута тј. амандмана који се, пре свега, могу односити на кривична дела која су према члану 5. у надлежности Суда. Финални акт велике дипломатске конференције у Риму, која је одржана под окриљем Уједињених Нација, наложио је посебној комисији

* Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

(*The Preparatory Commission for the Court*) да припреми одредбе о агресији, укључујући дефиницију, елементе злочина агресије и услове под којима ће Суд спроводити своју надлежност. Тај задатак је завршила Специјална радна група за кривично дело агресије (*Special Working Group on the Crime of Aggression - SWGCA*) формирана од стране скупштине држава чланица Статута. Њен извештај је представљао главни предмет разматрања у Кампали. Расправа о кривичном делу агресије била је уско повезана са дискусијом о улози која ће бити резервисана за Савет безбедности Уједињених нација у констатовању да је акт агресије учињен. Аутор указује на два најзначајнија питања. Прво, да ли одлуке Савета Безбедности могу да утичу на кривични поступак пред Судом који треба да представља независно судско тело, и друго, да ли ће се амандман којим је допуњен Римски статут примењивати *erga omnes*, или само у односу на оне државе које га прихвате?

Кључне речи: Римски статут, кривично дело, агресија, Савет безбедности, Уједињене Нације, надлежност, Међународни кривични суд

„Један од најзначајнијих задатака међународног кривичног права је јасно прецизирање која понашања представљају међународна кривична дела и њихово дефинисање“⁽¹⁾

Лондонски споразум из 1945. године агресију посматра као кривично дело појединца (злочин против мира). За њу се, у периоду 1945-1948, судило пред Међународним војним трибуналима. Генерална скупштина Организације Уједињених Нација²⁾ једногласно је усвојила Резолуцију бр. 95 од 11. децембра 1946. године којом принципи усвојени на суђењу у Нирнбергу постају темељ међународног кривичног права.³⁾ То би требало да значи да све државе које су у овој фази биле чланице ОУН-а прихватају дефиницију агресије као злочина против мира.⁴⁾ Међутим, кривично дело агресије, након тог периода, пада у заборав. У теорији се наводи неколико разлога за такву ситуацију. Прво, у периоду 1945-1948.

1) Gideon Boas, James L. Bischoff, Natalie L. Reid, *International Criminal Law Practitioner Library, Volume II, Elements of crimes under International Law*, Cambridge University Press, New York, 2009, стр. 1.

2) У даљем тексту: ОУН

3) Милан Шкулић, *Међународни кривични суд-надлежност и поступак*, Центар за публикацију Правног факултета у Београду, Београд, 2005, стр. 40.

4) Antonio Cassese, “On some Problematical Aspects of the Crime of Aggression”, *Leiden Journal of International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 20/2007, стр. 842.

године било је лако теретити лидере покорених земаља. Зверства која су учињена током Псветског рата и кршење одредби међународних уговора довели су до оснивања Међународних војних трибунала. Одредбе Статута трибунала, иако у појединим сегментима дискутабилне, заједно са општим принципима кривичног права биле су довољне да конституишу кривицу учинилаца тешких кривичних дела. Друго, Повеља ОУН установљава када је употреба силе, односно претња употребом силе, забрањена (члан 2. став. 4) и када је допуштена (у случају одобрења од стране Савета безбедности чл. 42-49 Повеље или у случају самоодбране чл. 51 повеље). Треће, хладни рат је довео до тога да се чланице оба блока уздржавају од конципирања агресије јер би она могла бити коришћена у идеолошкој и политичкој борби између њих.⁵⁾

Конечно, 2010. године у Кампали, чинило се да постоји интерес за уобличавање кривичног дела агресије. Отворено лобирање против ратификације споразума о амандманима на Римски статут показује да идеја о окончању некажњивости за најтежа кривична дела међународној заједници још није сазрела, иако је Преамбули Статута истакнуто да најозбиљнији злочини не смеју проћи некажњено.

ИСТОРИЈСКА ГЕНЕЗА АГРЕСИЈЕ

Историјски-правно посматрано термин агресија се помињао у неколико различитих уговора и докумената у XX веку.

Версајски мировни уговор из 1919. године у члану 231. предвиђа одговорност Немачке и њених савезника за проузроковане губитке и причињену штету силама савезницама и њиховим грађанима, коју су претрпели као последицу рата наметнутог агресијом, од стране Немачке и њених савезника. Цар Виљем II, првооптужени и главни злочинац, налазио се у Холандији. До суђења никада није дошло јер је холандска влада одбила да га изручи, позивајући се на чињеницу да кривична дела за која се тражи изручивање нису предвиђена уговорима које Холандија има са осталим земљама.⁶⁾ Намера савезника је била да се немачком кајзеру суди за „кршење међународног морала и неповредивости међународних уговора” а не за агресију. По мишљењу појединих аутора, у оваквој формулацији много је јачи нагласак на моралу него на праву али је учињен

5) Исто, стр. 844.

6) Владан Василијевић, *Међународни кривични суд*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1968, стр. 15.

значајан корак јер је покренуто питање индивидуалне кривичне одговорности и учињен је први покушај да се казни једна агресорска држава извођењем пред суд њеног поглавара. Удаљавање од класичног међународног права било је сувише оштро да би се у потпуности и одједном могло спровести и на правном терену.⁷⁾

Проблем агресије се расправљао и у оквиру Друштва народа. Пакт Друтва народа из 1920. године у члану 10. је прописивао да ће чланице Друштва предузети мере за поштовање и очување територијалног интегритета и постојеће политичке независности свих држава чланица Друштва од спољашње агресије. У случају било какве агресије, претње или опасности изазване таквом агресијом, Савет ће одлучити које ће мере предузети како би се ова обавеза испунила. Члан 11. Пакта дао је овлашћења Савету Друштва народа да интервенише у случају рата или претње ратом.

Значајан документ у вези са дефинисањем агресије јесу уговори потписани у Локарну 16. октобра 1925. године. У том инструменту се разликује тзв. проста и флагрантна агресија. Под појмом агресије подразумевају се две врсте радњи, односно оружаних аката. У првој групи су напад, инвазија и агресорски рат, а у другој прелазак границе, отварање непријатељства и концентрација оружаних снага на територију демилитаризоване зоне.⁸⁾

Келог- Бријанов пакт потписало је 27. августа 1928. године петнаест држава, а већ 1939. године њиме су биле везане шездесет три државе. Велики број аутора се слаже да је тада први пут настала идеја о стављању рата ван закона.⁹⁾ У члану 1. пише да високе стране уговорнице свечано изјављују, у име својих народа, да осуђују прибегавање рату ради решавања међународних спорова и да га се одричу као инструмента националне политике у међусобним односима. Дубља анализа тог пакта указује на његов главни недостатак а то је чињеница да су се потписнице одрекле рата у њиховим „међусобним односима”, што значи, да је рат још остао као законито средство у самоодбрани ради заштите својих интереса и између држава потписница пакта и оних које то нису.

Један од покушаја да се осуди агресија и дође до дефиниције агресије јесте и Конференција за смањење и ограничење наоружања која је одржана 1933. године. Совјетска делегација на челу са

7) Миодраг Сукијасовић, *Појам агресије у међународном праву*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1967, стр. 30.

8) Гавро Перазић, *Међународно ратно право*, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1986, стр. 53.

9) Исто.

Литвиновим поднела је Нацрт декларације о дефиницији нападача. У члану 1. тог нацрта стајало је да ће бити проглашена агресором држава која буде прва извршила једну од следећих радњи: објавила рат другој држави; извршила инвазију помоћу своје оружане силе на територију друге државе без објаве рата; бомбардовала својом сувоземном, поморском или ваздушном војном силом територију, бродове или ваздухоплове друге државе; блокирала обале или луке друге државе и ушла на територију друге државе, без одобрења те државе, односно поступила супротно таквом одобрењу.¹⁰⁾

Прво међународно суђење за агресију, под именом „злочин против мира“, водило се пред Међународним војним трибуналом у Нирнбергу након Другог светског рата. Лондонским споразумом од 8. августа 1945. године утврђено је да се установи Међународни војни трибунал за суђење ратним злочинцима из II светског рата. Усвојен је и Статут тог трибунала. Пре отпочињања суђења у Нирнбергу Лондонски споразум и Статут Међународног војног суда прихватило је, поред четири велике силе потписнице, још деветнаест држава, међу којима је била и Југославија. Према члану 6. Статута Суд је био надлежан, између осталих дела, и за злочине против мира, тј. планирање, припремање, започињање или вођење агресорског рата или рата којим се крше међународни уговори, споразуми или гаранције, или учествовање у неком заједничком плану или завери за извршење неког од наведених дела.¹¹⁾ Најозбиљнији приговор Трибуналу у Нирнбергу односио се на кршење начела *nullum crimen, nullapoenasine lege*, тј. на његов сегмент *lex praevia*. Нарочито се истицало да је ретроактивна примена закона недозвољена, да је Статут установио нова кривична дела и да је Трибунал применио закон *ex post facto*.¹²⁾ Ова тврдња је одбачена навођењем да је вођење агресивног рата представљало злочин што је било утврђено још 1928. године у Келог-Бријановом пакту. Такође, Трибунал је морао да докаже да у међународном праву постоји одговорност појединца а не само држава, што је учињено позивањем на Версајски мировни уговор.

Поред Међународног војног суда установљеног Лондонским споразумом, Прокламацијом америчког генерала Дагласа МекАртура (*Douglas MacArthur*) основан је 19. јануара 1946. године Ме-

10) Исто.

11) *Злочини против човечности и међународног права*, Нирнбершка пресуда и документи о геноциду, Службени лист СРЈ, Београд, 1992, стр. 39.

12) Robert Cryer, Hakan Friman, Darryl Robinson, Elizabeth Wilmshurst, *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, стр. 313.

Ћународни војни трибунал за Далеки исток, чије је седиште било у Токију. Његов задатак је био да суди јапанским ратним злочинцима. Члан 5 (а) Токијске повеље прописује индивидуалну одговорност за злочине против мира (агресију), одређујући је као планирање, припремање, започињање или вођење агресорског рата, без обзира да ли је објављен или није, или рата којим се крше међународни уговори, споразуми или гаранције, или учествовање у заједничком плану или завери за извршење било ког од горе наведених дела. Токијска пресуда из новембра 1948. година огласила је кривим оптужене за агресију.¹³⁾

Повеља Уједињених нација има велики значај у даљем ограничавању права на рат. Она уместо правила о забрани прибегавања агресорском рату користи синтагму „забрана употреба силе и претње употребе силе”. Повеља забрањује непосредну употребу силе и претњу против територијалног интегритета или политичке независности сваке државе, односно употребу силе и претње које би на ма који други начин биле у супротности са циљевима Уједињених нација (члан 2. тачка 4). Ова забрана је допуњена одредбама о мирном решавању спорова и колективној безбедности. Повеља Уједињених нација не садржи дефиницију агресије, јер је приликом њеног усвајања на Конференцији у Сан Франциску 1945. године преовладало мишљење да нису сазрели услови да се она формулише у овом документу.¹⁴⁾ Проблем с агресијом је у томе што су велике силе радије желеле да избегну дефинисање кршења забране силе, садржаног у члану 2. тачка 4. Повеље УН, како би себи оставиле довољно простора за појединачну примену те одредбе и колективну примену у Савету безбедности.¹⁵⁾ У случају употребе силе Савет безбедности УН утврђује да ли постоји претња миру, повреда мира или агресија и даје препоруке или одлучује које ће се мере предузети у складу са члановима 41 и 42 Повеље, да би се одржали или успоставили међународни мир и безбедност (члан 39 Повеље УН). Утврђивање претње миру, повреде мира и аката агресије од стране Савета безбедности представљало је једно ново решење које је правдано тиме да се у оквиру Повеље УН не може усвојити адекватна дефиниција агресије која би покривала све могуће случајеве, те да је боље решење да постојање аката агресије

13) Benjamin B. Ferencz, „Enabling The International Criminal Court to Punish Aggression“, *Washington University Global Studies Law Review*, Washington University School of Law, St. Louis, 6/ 2007, стр. 553.

14) Зоран Вучинић, *Међународно ратно и хуманитарно право*, Службени гласник, Београд, 2006, стр. 66.

15) Антонио Касезе, *Међународно кривично право*, Београдски центар за људска права, Београд, 2005, стр. 128.

утврђује управо Савет безбедности. Повеља Уједињених нација је предвидела и случајеве када је употреба силе дозвољена. Допуштена је у случају одобрења од стране Савета безбедности и у случају индивидуалне и колективне самоодбране.¹⁶⁾ Индивидуална самоодбрана подразумева право државе да се брани ако је нападнута, док колективна самоодбрана узима у обзир чињеницу постојања многих државно-војних савеза склопљених ради међусобне самоодбране. Правила забране су била, углавном, јасна. Међутим, допуштење је донекло било спорно. Тачније, није било јасно да ли је предухитрена самоодбрана допуштена, и уколико јесте – под којим условима. Самоодбрана би требало да је законита (сходно правилном тумачењу члана 51) када постоји блиска опасност од оружаног напада од стране друге државе (као у случају Израела 1967. године, када се међународна заједница није противила нападу од стране Израела у циљу спречавања предстојеће инвазије неких арапских земаља). Уместо тога, предухитрена самоодбрана је незаконита када је напад инициран ради спречавања могуће будуће агресије (превентивна самоодбрана, као у случају напада Израела на Ирак 1981. године у циљу уништења Осирак нуклеарног реактора, напад који је Савет безбедности осудио у Резолуцији 487 (1981. године)).¹⁷⁾ Стоји чињеница да овај начин интерпретације члана 51. Повеље не подржавају све чланице међународне заједнице. Очигледно је да се, када је самоодбрана дозвољена, забрана о војној сили не крши и стога државе не могу бити назване агресорима. То је сива зона међународне правне регулативе која је одговарала великим силама да би се задржао што је могуће већи опсег у примени правила на самоодбрану.

Од значаја за даљи развој злочина против мира и међународног кривичног права је Резолуција бр. 95 којом је Генерална скупштина УН 11. децембра 1946. године једногласно потврдила како дефиницију злочина против мира, тако и начин на који ју је применио Међународни војни трибунал.¹⁸⁾ По значају који је придаван питању дефинисања агресије и спремности држава да коначно реше то питање следи раздобље (од 1946. године до 1974) које можемо означити као период јењавања полета на дефинисању агресије. Међународна ситуација се погоршала услед хладног рата па је и расположење држава готово сасвим спласнуло.¹⁹⁾

16) Antonio Cassese, „On some Problematical Aspects of the Crime of Aggression“, *op. cit.*, стр.844.

17) Исто.

18) Исто.

19) Миодраг Сукијасовић, *op.cit.*, стр. 126-127.

Ипак, након дуготрајних преговора и неизвесности дефиниција агресије је коначно усвојена 14. децембра 1974. године посебном Резолуцијом 3314 Генералне скупштине Уједињених нација. На обликовање дефиниције агресије утицале су три групе околности: политичко-стратешка конкуренција СССР и САД за глобалну надмоћ; облици оружаних конфликта које је требало обухватити дефиницијом, нпр. нуклеарни рат, унутрашње побуне, борбе за територију; и борбе народа за независност од колонијалних режима. Дефиниција започиње ширим описом агресије а затим наводи специфичне примере.²⁰⁾ Према члану 1. Резолуције агресијом се сматра „употреба оружане силе једне државе против суверенитета, територијалне целокупности или политичке независности друге државе, односно ма на који други начин који није у сагласности са Повељом Уједињених нација”. У интерпретативној белешци додајом овом члану прецизирано је да се под појмом „држава” подразумева свака држава без обзира на то да ли је чланица УН, односно да овај појам обухвата и „више држава” када је то подесно.²¹⁾ Док је у првом члану дата општа дефиниција агресије, у члану 3 набројани су акти који, без обзира на то да ли је рат објављен или није, представљају агресију: (а) инвазија или напад оружаних снага једне државе на територију друге, или свака војна окупација, макар и привремена, која произађе из такве инвазије или напада, или свака анексија територије или дела територије друге државе употребом оружане силе; (б) бомбардовање територије једне државе од стране оружаних снага друге државе или употреба ма ког оружја од стране једне државе против територије друге државе; (ц) блокада лука или обала једне државе од стране оружаних снага друге државе; (д) напад оружаних снага једне државе на копнене, поморске или ваздухопловне снаге, поморску или ваздушну флоту друге државе; (е) употреба оружаних снага једне државе, које се у складу са споразумом са државом пријема налазе на њеној територији, противно условима предвиђеним у споразуму, односно остајање тих снага на територији земље пријема и после истека споразума; (ф) радња једне државе која своју територију стави на располагање другој држави да би је ова искористила за извршење аката агресије против треће државе; (г) упућивање од стране, односно у име једне државе оружаних банди, група, нерегуларних војника или најамника, који против друге државе врше акте оружане силе толико озбиљне да се

20) Noah Weisbord, „Conceptualizing aggression“, *Duke Journal of Comparative and International Law*, Duke Law, Durham, 1/ 2009, стр. 21.

21) Зоран Вучинић, *op.cit.*, стр. 91.

изједначују са горе побројаним актима, односно значајно учешће једне државе у томе.

Према члану 4. Резолуције Савет безбедности може, на основу одредаба Повеље, утврдити да и други акти представљају акте агресије што је у супротности са принципом *nullumcrimensinelege, nullapoenasinelege*. Дакле, као акт агресије би могла да буде окарактерисана било која радња на седници Савета безбедности што је неприхватљиво са становишта правне сугурности. Даље, Резолуција истиче да је агресивни рат злочин против међународног мира и да повлачи за собом међународну одговорност (члан 5). Због тога, није довољно јасно да ли за њу одговарају државе или појединци. Касезе истиче да се традиционално, међународно право руководи односима између држава, а само у изузетним случајевима намеће обавезе или гарантују права појединцима (ово је случај са одредбама о људским правима). Повеља Уједињених нација и Резолуција о дефиницији агресије из 1974. године прате овај шаблон. За разлику од њих, међународна кривично-правна правила се односе на појединце. По њему, стога, постоје два режима одговорности за агресију. Један спроводи Савет безбедности Уједињених нација који има примарну и искључиву јурисдикцију за агресију коју учини држава као прекршај забране употребе силе и има овлашћење за предузимање одређених мера за спречавање или заустављање агресије предвиђених Повељом. Супротно овоме, ово тело Уједињених нација нема примарну и искључиву надлежност на пољу међународне кривичне одговорности појединаца за агресију. Он даље, закључује, да одлука Савета безбедности којом се осуђује акција агресије од стране државе нема директан утицај на судове који су овлашћени да суде за кривична дела агресије. Судови имају слободу без обзира на то какву одлуку Савет безбедности донесе у области агресорског понашања државе и одговорности за исто.²²⁾ Дакле, једна од предности два различита режима одговорности лежи, између осталог, у омогућавању судовима који воде кривични поступак против лица оптужених за агресију да имају другачији приступ који се може разликовати од политичког става који имају међународна политичка тела, као што је Савет безбедности Уједињених нација. Има и случајева где једно од ових тела не сматра да је дошло до агресије, док национални и међународни суд може да заузме супротан став и на крају пронађе појединце који су криви за агресију.²³⁾ Уколико је сврха релевантних међународ-

22) Antonio Cassese, „On some Problematical Aspects of the Crime of Aggression“, *op. cit.*, стр. 846.

23) Исто.

них правила заштита светске заједнице од озбиљних угрожавања и повреде мира, никако није јасно зашто појединци који дејствују у корист нпр. недржавних ентитета (нпр. наоружане терористичке групе, организовани побуњеници, ослободилачки покрети и сл.) имају право на имунитет од од покретања кривичног поступка за агресију.

Један део иностраних теоретичара истиче да је поред објективних елемената бића овог злочина, који су углавном дати у Резолуцији из 1974. године²⁴⁾, за одговорност појединца потребно утврдити и додатни субјективни елемент у виду злочиначког умишљаја (*dolus*).²⁵⁾ У случају *Краух и остали* Трибунал у Нирнбергу стао је на становиште: да би оптужени били криви по првој тачки оптужнице (планирање, припрема, отпочињање или вођење агресорског рата) или петој тачки оптужнице (развијање и спровођење заједничког плана или завере за вршење злочина против мира) мора се доказати да су били учесници плана или завере или да су, знајући за такав план, учествујући у припреми агресивног рата, допринесли остварењу његовог циља. Суд је закључио да ниједан од оптужених није крив за злочине наведене у тачкама 1 и 5 оптужнице. У свом одвојеном мишљењу судија Хеберт је инсистирао на томе да се мора утврдити постојање умишљаја. Он истиче да су докази да су неки од оптужених учествовали у агресорском рату веома убедљиви. Једино што преостаје јесте питање да ли је то праћено стањем свести. Да ли је у овом случају ван сваке разумне сумње доказано да су оптужени, припремајући Немачку за рат, то чинили с познавањем Хитлерових агресивних циљева и са злочиначком намером да се они остваре.²⁶⁾

Уочљиво је да дефиниција из 1974. године има анахрони приступ проблему агресије што указује на њену непримењивост, у интегралном смислу, данас. То не изненађује, имајући у виду да је она продукт идеологије и политике хладног рата. Доминантни облици оружаних конфликта данас, као и они у будућности, у великој мери се разликују од оних из 1974. године. Јасно је да стратешки интереси утичу на дефинисање агресије.

24) У Резолуцији су набројани традиционални облици агресије. То су само они облици у погледу којих је у међународној заједници дошло до довољно високог степена сагласности да би били инкриминисани. Више о томе: Антонио Касезе, *Међународно кривично право*, *op.cit.*, стр. 131.

25) Antonio Cassese, *On some Problematical Aspects of the Crime of Aggression*, *op.cit.*, стр. 846.

26) Антонио Касезе, *Међународно кривично право*, *op.cit.*, стр. 132.

РЕВИЗИОНА КОНФЕРЕНЦИЈА У КАМПАЛИ

На дипломатској конференцији, која је одржана под окриљем ОУН, 1998. године усвојен је Римски статут²⁷⁾ којим је основан Међународни кривични суд²⁸⁾. Суд је према члану 5. Статута имао надлежност и за злочин агресије али је, према ставу 2. истог члана, формално могао да је врши тек по усвајању одредбе којом се одређује кривично дело агресије тј. њени елементи и утврђују услови под којима Суд може да примени своју надлежност. Финални акт (пленипотенцијарне) дипломатске конференције у Риму, која је одржана под окриљем Уједињених Нација, наложио је посебној комисији (*The Preparatory Commission for the Court*) да припреми одредбе о агресији, укључујући дефиницију, елементе злочина агресије и услове под којима ће Суд спроводити своју надлежност.²⁹⁾ Тај задатак је завршила Специјална радна група за кривично дело агресије (*Special Working Group on the Crime of Aggression - SWGCA*) формирана од стране скупштине држава чланица Статута³⁰⁾ пошто Припремна комисија није обавила задатак до краја свог мандата. Дакле, претходни услов за установљаве надлежности Суда је утврђивање елемената кривичног дела агресије што мора бити учињено у складу са чланом 121. и 123. Статута. Према члану 123. Статута након седам година од ступања на његову снагу, Генерални секретар УН сазваће конференцију за поновно разматрање Статута, како би се размотрили евентуални амандмани на исти, при чему су дозвољени и амандмани на листу кривичних дела садржаних у члану 5. Статута. Статут је ступио на снагу 1. јула 2002. године. На првој седници Скупштине држава чланица Статута, 9. децембра 2002. године, одлуком скупштине формирана је Специјална радна група за кривично дело агресије. У њој су учешће могле да узму како државе које су ратификовале Статут, тако и оне које то нису. Специјална радна група се формално и неформално састајала од 2003. до 2009. године. О раду Специјалне радне групе постоји обимна документација али ћемо се овом приликом фокусирати на нека питања која су се јавила на осмој седници Скупштине држава чланица МКС, одржаној у Уједињеним

27) У даљем тексту Статут.

28) У даљем тексту Суд.

29) Final Act of the United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court, Annex I, Resolution F, para. 7, UN Doc A/CONF.183/10 (1998), стр. 8–9.

30) Report of the Special Working Group on the Crime of Aggression, Doc ICC-ASP/7/SWGCA/2 (2009) (2009 Working Group Report).

Нацијама од 22-25. марта 2010. године. Она представља последњи кључан састанак на тему кривичног дела агресије пре Ревизионе Конференције у Кампали.³¹⁾ Током састанака Припремне комисије и Специјалне Радне групе било је доста премишљања око дефинисања кривичног дела агресије и услова за извршење надлежности. До осме седнице у марту 2010. године (у ствари, нешто раније), већина држава које су ратификовале Статут су биле генерално задовољне нацртом дефиниције кривичног дела, као и нацртом елемената кривичног дела.³²⁾ Дефиниција кривичног дела агресије која је достигнута до краја рада Специјалне Радне групе у фебруару 2009. године постала је и дефиниција која је напослетку усвојена на Ревизионој конференцији у Кампали.

Од 31. маја до 11. јуна 2010. године делегати који су представљали земље широм света састали су се на првој Ревизионој конференцији о Римском Статуту Међународног кривичног суда.³³⁾ Државе које су ратификовале Римски статут, државе које то нису учиниле, као и чланови цивилног друштва присуствовали су Конференцији. Главни предмет интересовања Ревизионе конференције су били амандмани на Римски Статут. Укупно три предложена амандмана су била у оптицају, од којих је најзначајнији (који је и фокус овог чланка) онај који се бавио кривичним делом агресије. Током прве недеље Ревизионе конференције на секцијама које су се бавиле дефинисањем агресије, државе потписнице Римског статута истицале су своју спремност на флексибилност у изналажењу компромиса када је у питању кривично дело агресије. Већина држава је желела да конференција има позитиван исход и да амандман на Римски статут којим се дефинише агресија буде донет. Делегација Сједињених америчких држава, која иначе није ратификовала Статут и није имала право гласа на Ревизионој конференцији³⁴⁾, изразила је став да не треба журити са постизањем

31) Jennifer Trahan, „The Rome Statute’s Amendment on the Crime of Aggression: Negotiations at the Kampala Review Conference“, *International Criminal Law Review*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 1/2011, p. 54.

32) Исто.

33) Конференција је одржана у Спеке одмаралишту и конференцијском центру у Муниониу, изван Кампале, са ког се поглед пружа на обале Викторијиног језера.

34) Један од неколико разлога који су САД навеле у својој одлуци од 6. маја 2002. године којом су обавестиле Генералног секретара УН-а о својој намери да не постану држава потписница био је и тај да Римски статут није прихватио амнестије под одређеним околностима, да по њиховом мишљењу треба дозволити демократски избор између суђења и националног помирења и да Међународни кривични суд није тај који ту одлуку треба да донесе. Види: Anja Seibert-Fohr, „The Relevance of the Rome Statute of the International Criminal Court for Amnesties and Truth Commissions“, *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, Martinus Nijhoff Publishers, 7/ 2003, стр. 556.

нефункционалног и раздорног компромиса који ће ослабити улогу Суда.³⁵⁾ Порука је била јасна. Не треба ратификовати амандман.

Консензус је било потребно постићи око елемената кривичног дела агресије, услова под којима ће суд вршити надлежност као и питања када ће амандмани ступити на снагу. Финални споразум из Кампали је врло прагматичан, скован да избегне потенцијалне конфликте са Повељом Уједињених нација. Компромис је постигнут искључивањем радњи држава које нису потписнице Римског статута из надлежности суда, омогућавањем државама чланицама да изаберу изузимање из надлежности као и њено одлагање најмање до 2017. године.³⁶⁾

Структура Резолуције бр. 6 има три основна дела која су обељена као Анекс I, II и III.³⁷⁾ Анекс I односи се на измене Статута тј. њиме се брише члан 5. став 2. Статута и додаје члан 8 *bis*, члан 15 *bis*, члан 15 *ter*, параграф 3 *bis* у члану 25, мењају се слова чланова 9. и 10. Анекс II мења Елементе злочина који иначе представљају помоћни документ суда у тумачењу одредби Статута. Анексом II додат је члан 8 *bis*. Анекс III објашњава поступак упућивања случаја од стране Савета безбедности УН, временску надлежност, однос надлежности националних судова и МКС у погледу агресије.

ДЕФИНИЦИЈА АГРЕСИЈЕ

Члан 8 *bis* Римског Статута наводи:

Члан 8 *bis*

Кривично дело агресије

1. За сврхе овог Статута, „кривично дело агресије“ представља планирање, припрему, започињање и извршење акта агресије који по свом карактеру, тежини и обиму представља очигледно кршење Повеље Уједињених Нација, а од стране лица које је у позицију да спроведе ефективну контролу или нареди политичку или војну акцију државе.
2. За сврхе става 1. под „актом агресије“ подразумева се употреба оружане силе једне државе против суверенитета, територијалног интегритета или политичке независности друге државе, или на било који други начин

35) JenniferTrahan, *op. cit.*, стр. 68.

36) JenniferTrahan, *op. cit.*, стр. 49.

37) Resolution RC/Res.6, *Adopted at the 13th plenary meeting, on 11 June 2010, by consensus.*

супротан Повељи Уједињених нација. Било која од следећих радњи, без обзира на објаву рата, биће, у складу са Резолуцијом Генералне скупштине 3314 од 14. децембра 1974, окarakterисана као акт агресије:

- а) Инвазија или напад оружаним снагама једне државе на територију друге, или било која војна окупација, произашла из инвазије или напада без обзира на дужину трајања, или било која врста анексије настала употребом силе на целој или делу територије друге државе;
- б) Бомбардовање оружаним снагама једне државе територије друге држава или употреба било ког оружја једне државе на територији друге;
- ц) Блокада лука и обала једне државе оружаним снагама друге;
- д) Напад оружаним силама једне државе на копнене, морске или ваздушне просторе, или морнарицу и ваздушну флоту друге државе;
- е) Употреба оружаних снага једне државе који се на територији друге државе налазе на основу споразума са том државом, супротно од услова предвиђених тим споразумом, или продужавање њиховог присуства на тој територији по окончању споразума;
- ф) Радња једне државе којом уступа територију своје државе на располагање другој како била спроведена радња агресије против треће државе;
- г) Слање од стране или у име једне државе оружаних банди, група, добровољаца или плаћеника, да употребом оружане снаге нападну другу државу таквом силом која може да се мери са радњама описаним горе, или значајна умешаност државе у те радње.

Као извори дефиниције послужили су многобројни, већ раније поменути, међународни документи. Концепт (који се спомиње у ставу 1. дефиниције) да се „кривично дело агресије“ појединца састоји од планирања, припремања, започињања и извршења акта агресије рефлектује Лондонску Повељу којом је формиран Међународни војни трибунал у Нирнбергу. Концепт (који се спомиње у ставу 2. дефиниције) да „акт агресије“ подразумева употребу оружане силе једне државе против суверенитета, територијалног интегритета или политичке независности друге државе, или на било који други начин супротан Повељи Уједињених нација је скоро

дословно преузет из члана 2. Повеље Уједињених Нација. Списак наведених дела у тачкама од а - г преузет је из Резолуције 3314 Генералне Скупштине из 1974. године. На тај начин, већина дефиниција је формирана из постојећих извора и не представља нови концепт кривичног дела агресије.³⁸⁾

Дефиниција прави разлику између „акта агресије” и „кривичног дела агресије”. Акти агресије су предвиђени ставом 2. и представљају акт који је *држава* предузела, док је „кривично дело агресије” покривено ставом 1. и ту се као учинилац јавља појединац.³⁹⁾ Одређени проблеми се могу јавити управо у вези са повезивањем радње извршења кривичног дела агресије са актом агресије који представља акт државе. Наиме, текст Резолуције 3314 Генералне скупштине из које су ти акти преузети својевремено је писан и усвојен не у кривичноправне сврхе, већ само као помоћно средство Савету безбедности приликом одлучивања да ли се ради о агресији у смислу члана 39 Повеље ОУН.⁴⁰⁾

Агресија је кривично дело које чине лица која су у позицији да спроведу ефективну контролу или нареду политичку или војну акцију државе. Дакле, могу га учинити лица која имају тзв. „лидерску позицију”. Обични војници не могу бити учиниоци. Овај став је потврђен и амандманом на члан 25. Статута, који је такође признат на Ревизионој Конференцији, тако што је у члан 25. унет став 3 *bis* који наводи: „У погледу кривичног дела агресије, одредбе овог члана ће бити примењене на лица која су у позицији да ефективно спроведу контролу или да усмере политичку или војну акцију државе.“ У литератури се пре усвајања дефиниције агресије истицало да ће тешко бити утврдити *actus reus* елементе агресије у односу на лица која немају значајне улоге, нису војни или цивилни претпостављени. Командири и остали војни и цивилни лидери, не само да знају детаље о ратним плановима већ и учествују у креирању таквих планова. Ово је један од главних разлога зашто има смисла да Суд кривично гони само лица на руководећим положајима за кривично дело агресије.⁴¹⁾ Међутим, формулација „лице које има ефек-

38) Jennifer Trahan, *op. cit.*, стр. 57.

39) Ђорђе Стојановић, Данијела Барјактаревић, „Responsibility to Protect from Aggression“, *Serbian Political Thought*, Institute for Political Studies, Belgrade, 1/2012, стр. 57.

40) На то упозорава и К. Ambos, „Das Verbrechen der Aggression nach Kampala“, *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*, Gießen, 11/2010, стр. 657. Цитирано према: Зоран Стојановић, Драгана Коларић, „Агресија у међународном кривичном праву“, *Међународна кривична дела* (приређивач Удружење за међународно кривично право), Удружење за међународно кривично право, Београд, 2013, стр. 45.

41) Larry May, Act and Circumstance in the Crime of Aggression, *The Journal of Political Philosophy*, Blackwell Publishing, Oxford, 2/ 2007, стр. 181-186.

тивну контролу” проширује круг могућих учинилаца. Ту се ради о појединцима који формално нису на положају али имају контролу над неким војним или евентуално политичким плановима државе. То могу бити нпр. богати пословни људи или религијски лидери. Да у одредби стоји нпр. „формална контрола” онда поменута лица не би могла да буду одговорна.⁴²⁾ Занимљиво је да поједини теоретичари истичу да се чак ни концепт „ефективне контроле” више не уклапа са свим могућим сценаријима извршења агресије од нпр. разних организација које делују агресивно. Много више него формална или ефективна контрола одговара „утицај преко друштвених мрежа” који неко лице може да има, па предлажу да то постане важан елемент у одређивању лидерске улоге.⁴³⁾

Кривично дело агресије постоји само ако по свом карактеру и тежини представља "очигледно" кршење Повеље Уједињених нација. Да ли је у питању "очигледно" кршење Повеље процењује се према „карактеру, озбиљности и обиму“ дела. То се истиче и Анексом III Резолуције који каже да у одређењу да ли радња агресије представља очигледну повреду Повеље Уједињених нација, три елемента имају велики значај а то су „карактер, озбиљност и обим”. Само један елемент неће бити довољан да представља стандард очигледности по себи.⁴⁴⁾ Такво објашњење очигледности, услед неодређености појмова „карактер, озбиљност и обим” оружаног напада, доводи до тога да појам међународног кривичног дела агресије буде нејасан и неодређен. Да подлеже процени органа који ће имати надлежност да одређени оружани напад окарактеришу као агресију. Дакле, сваки акт наведен у тачкама (а)-(г) представља „акт агресије“, али би требало да задовољи и захтев „очигледно“ да би представљао „кривично дело агресије“. У суштини, то је у складу са Преамбулом Статута у којој је истакнуто да ће се Суд бавити само најтежим кривичним делима.

Даље, поставља се питање да ли употребљена формулација из става 2. „било која од следећих радњи, без обзира на објаву рата, биће, у складу са Резолуцијом Генералне скупштине 3314 од 14. децембра 1974, окarakterисана као акт агресије“ оставља отвореном могућност да и друге радње које нису набројане буду покривене овом одредбом. Током рада Специјалне Радне групе било је доста дебата око тога да ли би листа радњи из Резолуције 3314 требало да буде „затворена“ или „отворена“. На крају је одлучено да

42) Noah Weisbord, *op. cit.*, стр. 46-47.

43) Исто.

44) Resolution RC/Res. 6, *Adopted at the 13th plenary meeting, on 11 June 2010*, §7.

се сматра „полуотвореном“ или „полузатвореном“ али да би свака друга радња морала да испуни све горе наведене услове. По мишљењу појединих теоретичара „полуотворена листа“ не представља кршење начела законитости, док би „отворена“ листа представљала његово грубо кршење.⁴⁵⁾

Субјективни елемент није изричито наведен у дефиницији тј. Резолуција не помиње психички однос учиниоца према делу. Имајући у виду да је учинилац лице које је у позицији да „спроведе ефективну контролу или нареди политичку или војну акцију државе“ сматрамо да је на тај начин указано и на субјективни елемент. Такво лице има свест о свим чињеничним околностима тј. да предузима акт агресије који по свом карактеру, тежини и обиму представља очигледно кршење Повеље Уједињених Нација. Полазећи од систематског тумачења тј. места које једна правна норма заузима у правном систему, у нашем случају члан 8 *bis* у Статуту, психички однос учиниоца према делу ће се утврђивати на основу члана 30. Статута.⁴⁶⁾ Међутим, субјективни елемент остаје на нивоу умишљаја, више од њега (*animus aggressionis*) се не захтева.

Дакле, објективни елементи бића кривичног дела агресије су: радња тј. планирање, припрема, започињање и извршење акта агресије; начин извршења радње, јер то није свака радња већ она која по свом карактеру, тежини и обиму представља очигледно кршење Повеље Уједињених Нација; учинилац, то је лице које је у позицији да спроведе ефективну контролу или нареди политичку или војну акцију државе; последица, угрожавање или повреда суверенитета, територијалног интегритета или политичке независности друге државе, или неке одредбе Повеље Уједињених нација. Субјективни елемент је умишљај који обухвата наведене објективне елементе бића кривичног дела.⁴⁷⁾

45) Jennifer Trahan, *op. cit.*, стр. 57.

46) Према члану 30. Статута лице подлеже кажњавању за кривично дело које спада у надлежност суда само уколико је са намером и са знањем остварио материјална обележја кривичног дела. За потребе овог члана учинилац има намеру ако: а) у односу на радњу, учинилац хоће да у њој учествује; б) у односу на последицу, учинилац хоће да је својом радњом проузрокује, или је свестан да ће она према редовном току догађаја наступити. Више о томе: М. Шкулић, *Међународни кривични суд-надлежност и поступак*, *op. cit.*, стр. 206.

47) Зоран Стојановић, Драгана Коларић, *op.cit.*, стр. 48.

УЛОГА САВЕТА БЕЗБЕДНОСТИ ОУН

На дебати, у главном граду Уганде, на површину је испливало бреме нерешених историјских сукоба и ставова, као што је питање односа између судских инстанци и политичких институција тј. Суда и Савета безбедности Уједињених нација. Овај однос је, донекле, био истакнут у члану 5. ставу 2. Римског статута где се истиче да ће одредба о агресији бити у складу са одредбама Повеље Уједињених нација. Ова реченица је додата без дискусије током последњих дана конференције у Риму што прилично осликава утицај Савета безбедности.⁴⁸⁾

Анекс I и III Резолуцији бр. 6 указује на извесне специфичности кривичног дела агресије. У Анексу I Резолуције утврђени су нови чланови који ће бити унети у Статут на основу којих долази до успостављања надлежности Суда када до покретања истраге за дати злочин, према стандардном систему упућивања у складу са чланом 13. Статута, упут долази од стране државе чланице, када тужилац својевољно реши да покрене истрагу и када упућивање долази од Савета безбедности УН. Из Анекса III, као најважнији део, издвајамо однос између Суда и Савета безбедности.

Члан 15 *bis* регулише упућивање случаја агресије од стране држава чланица или поступање тужиоца *proprio motu* тј. по сопственој иницијативи. Наиме, Суд ће моћи да успостави надлежност за суђење за дати злочин када упућивање злочина долази од стране држава чланица или када тужилац самостално покрене истрагу. Међутим, Суд може да успостави надлежност само за кривична дела агресије учињенагодину дана након ратификације или прихватања амандмана од стране тридесет држава чланица Статута. Такође, Суд ће бити надлежан за кривично дело агресије под условом да одлука буде донета након 1. јануара 2017. године од стране исте већине држава чланица колико је било потребно и за усвајање амандмана. Да би до покретања истраге дошло тужилац треба да утврди да постоји разумна сумња да је кривично дело агресије учињено. Ипак, пре започињања истраге тужилац ће прво морати да провери „да ли је Савет безбедност окарактерисао одређену радњу учињену од стране државе као агресију“. Тужилац ће обавестити о ситуацији Главног секретара Уједињених нација уз све релевантне информације и документа. Када Савет безбедности констатује акт агресије, тужилац може да настави са истра-

48) Roger. S. Clark, „Negotiating Provisions Defining the Crime of Aggression, its Elements and the Conditions for ICC Exercise of Jurisdiction Over It“, *European Journal of International Law*, Oxford University Press, Oxford, 4/ 2009, стр. 1113.

гом везаном за кривично дело агресије. Уколико акт агресије не буде констатован у року од шест месеци након датума обавештења, тужилац може наставити са истрагом везаном за кривично дело, под условом да је Предрасправно веће одобрило почетак истраге и Савет безбедности није одлучио другачије у складу са чланом 16. Статута.

Члан 15 *ter* регулише упућивање случаја агресије од стране Савета безбедности. Савет безбедности може случај да упути Суду, што уствари представља зелено светло за Суд да спроводи истрагу без обавезе Савет безбедности да експресно констатује да је дошло до акта агресије. Суд може да успостави надлежност само за кривична дела агресије учињена годину дана након ратификације или прихватања амандмана од стране тридесет држава чланица. Суд ће бити надлежан за кривично дело агресије под условом да одлука буде донета након 1. јануара 2017. године од стране исте већине држава чланица колико је потребно и за усвајање амандмана.

Код упућивања од стране Савета безбедности постоје извесне специфичности. Наиме, у складу са Анексом III Суд може да успостави надлежност за злочин агресије на основу упућивања од стране Савета безбедности у складу са чланом 13, параграф (б) Статута, без обзира на то да ли је држава у питању прихватила надлежност Суда везано за овај злочин. Такође, Суд ће успоставити надлежност, након упућивања Савета безбедности учињеног у складу са чланом 13 (б), само у односу на кривична дела агресије прихваћена одлуком донетом након 1. јануара 2017. године од стране исте већине држава чланица колико је потребно и за усвајање амандмана, и једне године након ратификације или прихватања амандмана од стране тридесет држава чланица, који год рок да је каснији.

Оно што је представљало компромисно решење у претходним амандманима за оне земље које нису хтеле да Савет безбедности буде једини филтер то је чињеница да поред Савета безбедности значајну улогу има и Предрасправно веће. Са друге стране, оним државама које су хтеле снажну улогу Савета безбедности понуђено је управо то, кроз могућност да Савет безбедности у складу са чланом 16. Статута одложи истрагу чак и када је Предрасправно веће одобри.⁴⁹⁾

Могуће реперкусије овлашћења Савета безбедности да спречи истрагу кривичног дела агресије су ситуације у којима пет сталних чланица, улагањем права на вето, настоје да заштите не само

49) Jennifer Trahan, *op.cit.*, стр. 86.

своје грађане него и грађане својих савезника од судског поступка. Очигледно одлука коју доноси Савет безбедности, везано за агресију, даје политичку димензију надлежности Суда што подрива његову улогу независног судског органа.

Савет безбедности је одувек имао значајну улогу у иницирању кривичног гоњења, али и у интервенисању у већ започетом кривичном поступку, када долази до обавезног одлагања истраге или кривичног поступка у одређеном временском периоду. Наиме, Савет безбедности УН који делују у складу са Главом VII Повеље УН, може да упути случај тужиоцу, за који сматра да се односи на извршење једног или више кривичних дела из надлежности Суда (члан 13. тачка б Статута). Такође, има могућност да одложи истрагу или кривично гоњење, који не смеју започети, нити бити настављени у току периода од 12 месеци након што је Савет безбедности резолуцијом прихваћеном у складу са Главом VII Повеље УН, то затражио од Суда. Савет безбедности, под истим условима, може да понови такав захтев (члан 16. Статута).

Усвајањем Резолуције из Кампале од тужиоца се захтева да обавести Савет безбедности о свакој потенцијалној истрази, до које долази било *proprio motu* или упућивањем од стране државе чланице, пре него што покрене истрагу за злочин агресије. Уколико Савет безбедности одлучи да акт агресије није извршен или се не оглашава шест месеци од датума обавештења тужилац може да настави са истрагом само уколико то одобри Предрасправно веће. Такво право Савета безбедности резултира одлагањем поступка. Тужилац мора да испуни много више услова за агресију него за остала кривична дела наведена у члану 5. Статута. Чак и када тужилац буде овлашћен од стране Предрасправног већа да настави са истрагом, таква истрага и даље може да буде обустављена од стране Савета Безбедности у складу са чланом 16. Статута.

Политичке околности могу довести до тога да ове одредбе из Кампале буде примењене селективно. Као што смо поменули, уколико било који члан од сталних пет чланова Савета безбедности искористи вето за констатовање кривично дела агресије, то може бити „еквивалентно давању имунитета сталним чланицама и њиховим савезницима“.⁵⁰⁾ Тренутан однос снага и политичких околности у Савету безбедности игра ће пресудну улогу у заснивању надлежности Суда за злочин агресије.

Не виде, међутим, сви експанзију улоге Савета Безбедности као нешто што ће ослабити ауторитет Суда. Наводи се да укључе-

50) Cale Davis, Susan Forder, Tegan Little, Dali Cvek, *The Crime of Aggression and the International Criminal Court*, *The National Legal Eagle*, *The Law Society of New South Wales*, New South Wales, 1/2011, стр. 11.

ност Предрасправног већа смањује врелину аргумента о “политикованом и презанесеном тужиоцу”.⁵¹⁾

На основу свега изреченог озбиљно се поставља питање да ли је одредба о агресији само формално унета у Статут, јер ради се о чистој политичкој одлуци која је само обавијена одређеном формом. Јасно је да ћесамо мали број случајева агресије стићи до Суда јер Савет безбедности чак и историјски посматрано има пресудну улогу у констатовању акта агресије.

ДЕЈСТВО АМАНДМАНА *ERGA OMNES* ИЛИ *INTERPARTES*

Члан 15 *bis* истиче да Суд не може да успостави надлежност за суђење за кривична дела која учине држављани државепотписнице Статута уколико је она достављањем писмена „претходно дала изјаву да не прихвата такву надлежност депоновањем изјаве у регистар“. Повлачење такве изјаве може се учинити у сваком тренутку и држава чланица Статута ће је размотрити у року од три године. Суд, такође, не може да успостави надлежност за кривично дело агресије које су учинили држављани државе која није чланица Статута и за кривична дела учињена на територији држава које нису чланице Статута.

Овај *à la carte* приступ злочину агресије умањује шансу Суда да оконча некажњивост за тешка кривична дела као што је агресија и да правила међународног кривичног права примени подједнако на све државе потписнице.

Дакле, само државе чланице које ратификују амандмане на члан 5. Статута, везане су за те амандмане. То је у складу са чланом 121. став 5. Статута где се истиче да у односу на државу чланицу која није прихватила амандман Суд неће применити своју надлежност на злочин који је покривен амандманом, који је учинио држављанин те државе или је учињен на њеној територији. Чини се да је ова одредба унапред осмишљена да омогући државама чланицама Статута да у случају допуне Статута новим одредбама о агресији донесу одлуку о томе да ли желе да прихвате надлежност Суда за то кривично дело или не.

Уколико државе не прихвате Резолуцију из Кампале, Суд неће имати надлежност над држављанима државе чланице као потенционалним учиниоцима дела агресије, али би имао надлежност

51) Исто.

над другим кривичним делима која би могла бити учињена у истом конфликту (ратни злочини, злочини против човечности и геноцид). Све ово подрива покушаје Међународног кривичног суда да се подједнако бави свимкривичним делима која су у његовој надлежности. Због тога ове одредбе можемоозначити каохипокритичнеи неприхватљиве са становишта модерног међународног кривичног права којем сви треба да тежимо.

Могућност избора, да ли да прихвате или не амандмане, даје државама подстрек да одлуке доносе у односу на политичко окружење. То сигурно може помоћи у охрабривању на даље ратификације, али уједно и подрива сврху Суда када је у питању доследна примена одредби Статута.⁵²⁾

На крају овог дела расправе, поново, скрећемо пажњу на снажну улогу Савета безбедности јер када упућивање да Суд води процес за злочин агресије долази од стране Савета безбедности УНСуд може да успостави надлежност за злочин агресије, у складу са чланом 13, параграф (б) Статута, без обзира на то да ли је држава у питању прихватила надлежност Суда везано за овај злочин или није.⁵³⁾

Резолуција бр. 6 усвојена на првој Ревизионој конференцији о Римском Статуту Међународног кривичног судау Кампали уобличена је тако да репрезентују баланс између основне тековине свих савремених држава која се огледа у независности органа судске власти и фундаменталне улоге Савета безбедности у одржавању мира и безбедности у свету. У том правцу било је предлога да у оквиру опције „зелено светло“ Савет безбедности донесе одлуку да се не противи истрази за кривично дело агресије уместо констатовања да је акт агресије учињен. Међутим, јасно је да између те две манифестације воље Савета безбедности не постоје суштинске разлике јер би последице биле исте.

И поред извесних недостатака који се дефиницији агресије могу упутити, пре свега условима за кривично гоњење, можемо да закључимо да ће њена имплементација у Римски статут обесхрабрити политичке и војне лидере у погледу употребе оружане силе јер их то може лично угрозити. Бивши тужилац суда у Нирнбергу Бенџамин Ференц (*Benjamin Ferencz*), упозорава да би не ратификовање амандмана којима се одређује агресија у овој фази било ре-

52) До 24.05. Резолуцију из Кампале је ратификовало само шест држава (Естонија, Лихтенштајн, Луксембург, Самоа, Сан Марино, Тринидад и Тобаго).

53) Resolution RC/Res.6, *Adopted at the 13th plenary meeting, on 11 June 2010, §2.*

гресивно решење које ће послати опасну поруку да за међународно кривично дело не постоји кривица.⁵⁴⁾

ЛИТЕРАТУРА

- Ambos, Kai, „Das Verbrechen der Aggression nach Kampala“, *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*, Gießen, 2010.
- Boas, Gideon, Bischoff, James L., Reid, Natalie L., *International Criminal Law Practitioner Library, Volume II, Elements of crimes under International Law*, Cambridge University Press, New York, 2009.
- Василијевић, Владан, *Међународни кривични суд*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1968.
- Вучинић, Зоран, *Међународно ратно и хуманитарно право*, Службени гласник, Београд, 2006.
- Weisbord, Noah, „Conceptualizing aggression“, *Duke Journal of Comparative and International Law*, Duke Law, Durham, 2009.
- Davis, Cale, Forder, Susan, Little, Tegan, Cvek, Dali, *The Crime of Aggression and the International Criminal Court*, The National Legal Eagle, The Law Society of New South Wales, New South Wales, 2011.
- Касезе, Антонио, *Међународно кривично право*, Београдски центар за људска права, Београд, 2005.
- Перацић, Гавро, *Међународно ратно право*, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1986.
- May, Larry, *Act and Circumstance in the Crime of Aggression*, *The Journal of Political Philosophy*, Blackwell Publishing, Oxford, 2007.
- Report of the Special Working Group on the Crime of Aggression, Doc ICC-ASP/7/SWGCA/2 (2009) (2009 Working Group Report).
- Resolution RC/Res. 6, *Adopted at the 13th plenary meeting, on 11 June 2010*.
- Seibert-Fohr, Anja, „The Relevance of the Rome Statute of the International Criminal Court for Amnesties and Truth Commissions“, *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, Martinus Nijhoff Publishers, 2003.
- Стојановић, Зоран, Коларић, Драгана, „Агресија у међународном кривичном праву“, *Међународна кривична дела* (приређивач Удружење за међународно кривично право), Удружење за међународно кривично право, Београд, 2013.
- Стојановић, Ђорђе, Барјактаревић, Данијела, „Responsibility to Protect from Aggression“, *Serbian Political Thought*, Institute for Political Studies, Belgrade, 2012.
- Сукијасовић, Миодраг, *Појам агресије у међународном праву*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1967.
- Trahan, Jennifer, „The Rome Statute’s Amendment on the Crime of Aggression: Negotiations at the Kampala Review Conference“, *International Criminal Law Review*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden-Boston, 2011.

54) Noah Weisbord, *op.cit.*, стр. 2.

- Final Act of the United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court, Annex I, Resolution F, para. 7, UN Doc A/CONF.183/10 (1998).
- Ferencz, Benjamin B, „Enabling The International Criminal Court to Punish Aggression“, *Washington University Global Studies Law Review*, Washington University School of Law, St. Louis, 2007.
- Cassese, Antonio “On some Problematical Aspects of the Crime of Aggression”, *Leiden Journal of International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007.
- Clark, Roger. S, „Negotiating Provisions Defining the Crime of Aggression, its Elements and the Conditions for ICC Exercise of Jurisdiction Over It“, *European Journal of International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2009.
- Cryer, Robert, Friman, Hakan, Robinson, Darryl, Wilmschurst, Elizabeth, *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
- Шкулић, Милан, *Међународни кривични суд-надлежност и поступак*, Центар за публикацију Правног факултета у Београду, Београд, 2005.

Dragana Kolaric

CRIME OF AGGRESSION BETWEEN LAW AND POLITICS

Resume

In Kampala, the capital of Uganda, in June 2010, at the first Review Conference on the International Criminal Court, the member-states to the Rome Statutes made a historical agreement, by adding the definition of aggression as well as determining the conditions under which the International Criminal Court will have jurisdiction for this criminal act. In this paper the author deals with the question why it was so difficult to reach the agreement on the definition of aggression, as well as possible repercussions of Kampala, more precisely the Resolution 6 of June 11, 2010, which was adopted on the 13th Plenary Session of the first Review Council of the International Criminal Court. The Review Conference gathered quite a large number of representatives, both the countries which ratified and those which did not ratify the Rome Statute. The central place in the discussions was taken by the amendment which dealt with the crime of aggression. Following intensive everyday sessions, the President of the Council of the signatory countries, Ambassador Christian Wenaweser, as well as H.R.H. Prince Zeid Ra'ad-Zeid Al-Hussein of Jordan managed to reach consensus and contribute to the adoption of the amendments to the Rome Statute regarding the definition of the crime of aggression. The delegations in Kampala, divided into certain sections, dealt with many complex issues related to the notion and elements of the crime of aggression, the conditions un-

der which the Court will exercise its jurisdiction, the moment when the amendment will come into force. They concluded that the Court shall have jurisdiction when the case of aggression is referred to it by any state signatory to the Statute or the Prosecutor may initiate investigations *proprio motu*, i.e. on his own initiative, upon a UN Security Council referral, but there is also a “filtering” mechanisms for initiation of investigation. The adopted solution is pragmatic, designed to avoid conflicts with the UN Charter, but also to protect the Court independence.

Key words: the Rome Statute, criminal act, aggression, Security Council, United Nations, jurisdiction, the International Criminal Court

* Овај рад је примљен 27. маја 2013. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 10. јуна 2013. године.